

Memòria del Segle XX - 20

HISTÒRIA DE LA MEVA VIDA I DELS MEUS FANTASMES

LA REPÚBLICA, EL PERIODISME, EL TEATRE

LLUÍS CAPDEVILA

EDICIÓ A CURA DE
FRANCESC CANOSA FARRAN

Cossetània
EDICIONS

Aquesta obra ha estat publicada amb una subvenció
del Ministeri de la Presidència

Primera edició: juny del 2012

© del text, hereus de Lluís Capdevila i Vilallonga
© del capítol introductori, Francesc Canosa Farran
© Cossetània Edicions

Director de la col·lecció:
Josep M. Figueres Artigues

Membres del consell assessor:
Ramon Alberch, Albert Balcells, Joaquim Ferrer, Antoni Furió,
Eugeni Giral, Jordi Planes i Sebastià Serra

Editen:

Cossetània Edicions
C/ de la Violeta, 6 – 43800 Valls
Tel. 977 60 25 91 • Fax 977 61 43 57
cossetania@cossetania.com
www.cossetania.com

Fundació Moret i Marguí
Rambla de Catalunya, 10, pral. – 08007 Barcelona
Tel. 93 317 19 20
fundacio@moretmargui.cat

Disseny i composició: Imatge-9, SL

Impressió: Impulso, GS

ISBN: 978-84-15456-46-9

Dipòsit legal: T-632-2012

UNA REPÚBLICA EN TRES ACTES

ACTE PRIMER: LA RESURRECCIÓ DEL JO

L'abril de 1931 no l'explica tothom igual. Lluís Capdevila i Vilallonga (1893-1980) comença a fer memòria amb un funeral. Hi havia poca concurrència. A la dictadura hi hauria hagut més gent. Ara: “La gent tenia massa feina: fundar centres molt catalanistes, molt republicans a totes les barriades; prendre part als mítings com a espectadors o com a oradors; saber-se el nom i el cognom de tots els homes nous, cosa difícilíssima car eren nombrosíssims; no deixar-se perdre un vermut d'honor ni un banquet d'homenatge; anar d'un diputat a l'altre, d'un regidor a l'altre talment com si anéssim d'Herodes a Pilat. Bé, vaja: que no era gens seriós tenir la pensada de morir-se en aquelles circumstàncies.” Així és.

La primavera de 1963, a Poitiers, Capdevila comença a escriure aquest volum de memòries de la República. El primer lloc cap on mira la seva ploma és el cementiri de Montjuïc. Cap al fèretre primaveral d'Antoni López Bentruras (1861-1931). Capdevila està de dol. Sap que amb la mort de López també mor alguna cosa més. Hi ha una Catalunya, una Barcelona que tanca els porticons. Ombra i humitat. El paper s'esmicola, s'engrogeix. Hola, Re-

pública. Adéu a un món. Aquell que comença els dies de la Renaixença. Quan Innocenci López Bernagossi (1829-1895) construeix un país de paper: *La Tomasa*, *Lo Noy de la Mare*, *Un Tros de Paper*, *Lo Xanguet*, *La Rambla*, els *Singlots poètics* d'en Pitarra... i les dues publicacions més dilatades, elàstiques, en català. Els setmanaris més rebentadors, populars, satírics, humorístics: *L'Esquella de la Torratxa* (1872-1939) i *La Campana de Gràcia* (1870-1934).

Esglésies de paper del país laic, republicà, menestral, popular, petit aburgestat endiumenjat. Bíblies de la cultura de masses catalana, del *pop avant la lettre*. Totes aquelles publicacions naixeran de la mà del primer López. El gironí desembarcarà a Barcelona el 1855 i comprarà la Llibreria Espanyola, a la Rambla del Mig: la central nuclear, l'epicentre, paradigma de la indústria periodística del país. Fàcil de dir, complex de fer, perquè amb aquelles revistes de *xistus*, facècies i ninots es començava a descobrir que Catalunya era diferent. De manera juganera, irònica, catalana, perquè la ironia, com el català, juga a ser i no ser. Per això aquells papers van empeltar bé a la terra.

I van créixer. Perquè, si es fes un concurs, costaria dir quin periodista, dibuixant, escriptor, artista, no va passar, no va treure el nas, la pipa o la copeta per alguna d'aquelles pàgines... Josep Anselm Clavé, Conrad Roure, Albert Llanas, Frederic Soler, Tomàs Padró, Eusebi Planas, Manuel Moliné, Llorenç Brunet, Fortuny, Modest Urgell, Isidre Nonell, Labarta, Josep Roca, Joan Gris, Apel·les Mestres, Conrad Roure, Narcís Oller, Antoni Fabres, Enric de Fuentes, Jaume Pahissa, Àngel Guimerà, Valentí Almirall, Francesc Pi i Margall, Marian Foix, Vilanova, Ramon Casas, Santiago Rusiñol, Gabriel Alomar, Pere Inglada, Pere Aldavert, Ignasi Iglésias, Francesc Pujols, Joan Puig i Ferrer, Ricard Opisso, Bagaria, Romà Bonet (Bon), Màrius Aguilar, Joan G. Junceda; Jaume Passarell, Feliu Elias; Josep Costa (Picarol); Antoni Rovira i Virgili; Pere Calders; Avel·lí Artís

Gener (Tísner), Ernest Guasp, Enric Cluselles (Nyerra), Escobar...

I van donar els seus fruits saborosos. Des de mitjan segle XIX fins a la Guerra: un país de paper. La victòria és aguantar, ser allà, i si algú vol saber com era Barcelona, com era Catalunya, aquí hi ha les brúixoles més precises. I sí, el pare ho va començar, però el fill, l'Antoni, el difunt de primavera, ja va agafar les regnes molt abans del canvi de segle. Va viure, i gestionar, l'altra cara de la frontissa. Els dies de la foguera modernista, el combat amb el noucentisme, la guerra amb la Dictadura de Primo de Rivera... Tot esperant la República. I ara es mor. Es mor tot allò. Capdevila ho pressent. Està afectat. Perquè sí, sí que el nét, el fill... Antoni López Llausàs continua el negoci del paper, però se separa del familiar. Crea impremta i agència de publicitat i funda una nova icona: la llibreria Catalònia, des d'on es fan les hipermodernes revistes com *D'Ací i d'Allà*, aparador de la burgesia barcelonina. Edita la *Història nacional de Catalunya* d'Antoni Rovira i Virgili i el *Diccionari General de la Llengua Catalana*. Un López més refinat. Els temps estan canviant. Les, gairebé eternes, bales de paper agonitzen. *L'Esquella* va morir amb la Guerra i *La Campana* amb els Fets d'Octubre de 1934. Però aquell 1931 Lluís Capdevila ja els cantava les absoltes. Per qui repiquen les campanes? També repiquen per tu.

Capdevila era director de *La Campana de Gràcia*, però amb l'arribada d'"els homes nous" de la Segona República es queda sense feina. Un bon dia l'hi diuen. Com si res. El periodista es queda "sense diari". Ell? Que "de feia molts anys —del 1912, *De Tots Colors*— t'havies acostumat a la col·laboració periodística, més o menys periodística, en una o altra publicació: *La Il·lustració Artística*, *De Tots Colors*, *El Poble Català*, *La Actualidad*, *Los Miserables*, *El Día Gráfico*, *Arlequí*, *Bohemia*, *El Nuevo Teatro*, *La Publicidad*, *La Revista*, *La Noche*, *Nuevo Mundo*, *Mundo Gráfico*, *Nueva España*, *L'Esquella*, *La Campana*...". I bé,

faltaria afegir totes aquelles altres publicacions dels dies de vins i roses, com *Les Tuies*, *La Baldufa*, *La Pepa*, *La Rialla*, *Nandu*, *Margot*. Una vida.

Ell també mor una mica aquell 1931. Gairebé vint anys a la professió. Veu passar també el “fèretre” del seu passat. El d’aquell jove aspirant a bohemí professional que va marxar de casa als 17 anys. Cap a París, per ser pintor. És clar, va tornar amb el màster fet. I va viure la segona gran bohèmia barcelonina. La del postmodernisme. La dels dies de la felicitat Barcelona de la Primera Guerra Mundial. La del surrealisme de la colla del Bar del Centre (Manuel Fontdevila, Josep Amich, Plató Peig, Joan Tomàs...): el primer cabaret de Barcelona, el búnquer dels creadors del barri Xino mediàtic a cop de ploma i reportatge social o sainet picant, o comedieta mofeta, o drama fustigador, a la televisió d’aquells dies: els teatres del Paral·lel. Capdevila pujarà els graons de la misèria professional i anirà pujant. Amb les cames del periodisme i la literatura.

Per exemple, de la seva experiència a la bohèmia escriu un llibre de gran popularitat: *Memòries d’un llit de matrimoni* (1925). I amb l’altra cama també hi arriba. Arribarà l’èxit amb la sarsuela *Cançó d’amor i de guerra*, estrenada el 1926: un clàssic popular que ha saltat espai i temps fins al segle XXI. Però és clar que les passes del teatre les feia abans. Teatre de la gent, del carrer, vodevils, operetes, sainets, *music-halls*... *L’auca de la cupletista* (1920), *Les dones del music-hall* (1920), *La mecanògrafa màrtir* (1920), *Les flors de la guillotina* (1925), *El crim de Vera Mirzeva* (1930), *La dona, el Valentí i el marit* (1930), *La falç al puny* (1931)... són un tast de la gana literària de Capdevila. I arriba a la República amb un públic fet. És ja autor. És un periodista, un escriptor, un dramaturg amb experiència. Viscut. Té 38 anys el 1931. I té preguntes a fer-se.

Amb la mort de López el barceloní sap que ha de “ressuscitar” professionalment. Sempre ho ha fet. Sempre ha estat obligat a fer-ho. Per això aquestes memòries repu-

blicanes són una interrogació. És la interrogació del Jo constant. Capdevila interroga, pregunta, qüestiona... a ell mateix. Tot és un passat imperfecte, un condicional. No són unes memòries netes, lluent, de melindros amb olor de xocolata desfeta. No. Són les millors possibles: són les memòries d'un present perfectament imperfecte. Escrites des d'un present que no idealitza, ni vol maquillar, ni fustigar el passat. Són memòries amb molles al paper i cafè que s'ha refredat. Les d'un home que es manté assegut dialogant amb els seus fantasmes. Es veuen. Es veuen els llençols. Sabia que aquell 1931 començava un dubte. Enorme. Immens. Calia afrontar-lo: "No; decididament, no. Quan hom vol contar la seva vida, les dels altres i la d'una època, val més deixar-se de novel·les i anar francament a les memòries. I anar-hi donant la cara, sense creure's un heroi i amb la humilitat —que no té res d'humiliant— de pregar. Si m'he errat en el judici d'uns fets i d'uns homes, rectificuem-ho com cal i acceptaré com cal la rectificació." Comença el Jo més Jo.

SEGON ACTE: EL PERIODISME ÉS EL COSTUMISME

El periodisme és el costumisme. A la República els personatges, els ambients, les atmosferes... tot queda dibuixat pel traç del costumisme d'abril: el periodisme. Ja ho va dir un company de lletres de Capdevila: "La dictadura fa vendre llibres i la República fa vendre diaris." El fibló diari a la premsa de Carles Soldevila l'encertava de nou. Els anys republicans són també anys de papers: mig centenar de capçaleres diàries, amb un tiratge de gairebé sis-cents mil exemplars per a un país de tres milions d'habitants. És quedaria sense diari Capdevila a la Catalunya de paper a tot drap?

Un dia el seu amic Lluís Companys el crida. Com sempre, que vingui "lo Lluís Capdevila". Hi ha notícia: li diu que vol fer un diari i que compta amb ell. Hi ha pressa. Tothom va boig per tenir un tros de paper per alimentar les masses

afamades. I més el partit que mana: Esquerra Republicana de Catalunya. La força victoriosa d'abril. Una de les peces del partit, el grup de *L'Opinió* (Joan Lluhí, Pere Comas, Joan Casanellas, Antoni Xirau, Joaquim Ventalló...), de seguida va convertir el setmanari de combat dels dies de la dictadura en un diari. Era el 4 de juny de 1931. El subtítol de *L'Opinió* no podia ser més explícit: "Diari d'Esquerra Republicana de Catalunya". Podia Companys, *el pajarito* que volava pels carrers durant els seus dies de periodista, i ara, aspirant al màxim políticament, no tenir diari?

La República és política. I el periodisme també. Com l'imant i la magnetita. Enganxats. Atrets. Emmirallats. Els diaris són polítics, els periodistes són polítics: tot és política. La política és a l'aire. Companys vol un projectil de paper per agafar la centralitat de les masses naixents, i creixents, d'ERC. El 9 de novembre de 1931 apareix *La Humanitat*. Serà el gran diari del partit durant la República. Companys, el propietari, dispara al primer editorial: "Lluitarem, com calgui i on calgui, per Catalunya, la nostra terra, fins a veure-la més gran, més floreixent, més avançada, lliure i sobirana dels seus destins. Lluitarem per la República, digna i progressiva, que pròdiga en llibertats, uneixi els pobles amb llaços de cordialitat i afecte. Lluitarem per la democràcia, pels humils, per l'imperi d'una confraternitat universal, que engendri afectes i desterris els odis."

Companys convenç l'artiller de la ploma Capdevila perquè escrigui uns "ecos", uns articles, alguna crítica teatral i de llibres. A les ordres. Capdevila ha estat a mil i una batalles. Sap que "un diari no ha de ser, és clar, un recull d'articles ni l'augmentatiu d'una secció bibliogràfica. Cal que hi hagi la informació local, nacional, estrangera; la ressenya del míting; el fet del carrer, la gasetilla; les declaracions del diputat, però el que dóna to al diari és l'article de l'escriptor: Bofill i Mates, Nicolau d'Olwer, Carles Soldevila, Ortega, Félix Lorenzo, Luis Bello, Gaziel". Els llums

de neó, les *stars*. És una de les coses que té el periodisme català d'aquells dies: també hi ha classes, graons, alçades. Unes estrelles, uns especialistes, una gran classe mitjana i un planter per anar formant-se.

Capdevila té una ploma vital, guerrillera, punxant. Prova d'això és *Per la justícia i la llibertat* (1932), on s'apleguen els seus articles més combatius, més socials. A *Té la paraula el senyor... (cròniques del Parlament de Catalunya)* (1933) hi ha les cròniques parlamentàries de ploma vigilant. I el zenit arriba en plena Guerra amb les cròniques del front, *Diari de guerra* (1937). Capdevila és un franc tirador. Li escau la feina, la professió. Però el franc tirador ha de deixar, en part, l'arma. El director que havia posat Lluís Companys al capdavant del diari no funcionava.

Antoni Rué era un veterà periodista, però del periodisme antic, anacrònic, arrossegat dels dies d'*Esquelles* i *Campanes*. No sonava. No s'adaptava als temps. Ja ho veia per la mira telescòpica Capdevila: "El director d'un diari polític ha de ser un bon periodista, és clar, però, a més, ha de ser polític. Liberal o conservador, monàrquic o republicà, socialista o comunista, segons com sigui el diari, això, aquest detall elemental, Companys l'havia deixat de banda." I Rué, no. Problema. Un dia Companys li torna a fer una trucada de les seves. L'invita a dinar. Està amoïnat.

—Això va molt malament.

Volgueres saber:

—La República?

A Companys la pregunta li semblava absurda i et mirava estranyadíssim.

—La República? No, home, no! La República, no. El que va malament és el diari.

El diàleg és hipnòtic. Això té el mag Capdevila: les seves són unes memòries de zigzaguejar. La seva vida sempre està oberta. Aquí i allà. És un obrir i tancar de portes constants. Com un vodevil. Saltant d'una taula a l'altra. I ara obre la

porta. I salta al carrer. I ara això em du a això altre. Escritura en directe. La vida és ara i aquí mateix. La vida oral: tot són diàlegs. Diàlegs, per exemple, en acceptar la direcció de *La Humanitat*. El dinar era per això. Perquè passen pocs mesos del naixement i Capdevila es posa al capdavant del gran periòdic d'ERC. Diari que tenia uns tiratges que podien oscil·lar entre 30.000 i 50.000 exemplars. Diari de timó. Capdevila va estar dirigint aquell paper vibrant per on van passar tants i tants periodistes i col·laboradors: Josep Maria Francès, Antoni Rovira i Virgili, Francesc Madrid, Josep Maria Lladó, Emili Vigo, Joaquim Vilà, Fermí Vergés, Irene Polo, Aurora Bertrana, Rosa Maria Arquimbau, Joan Puig i Ferrater, Jaume Miravittles... La nòmina és gran i diversa.

La Humanitat no tardà a disparar amb força. Quan Lluís Companys assumí la presidència de la Generalitat, l'1 de gener de 1934, aviat es va acabar aquella dualitat de calma tensa dels primer temps de República entre *macianistes* i *companyistes*. Començava l'era del *companyisme*. Tot i que el nou president s'aparta de la capçalera, és nítid veure, a través dels ulls periscòpics de Capdevila, com el diari va ser un niu d'atreure "nous homes". Tots volien ser *companyistes*. I és costum. És el costumisme. Va arribar aquell dia. Es va obrir la porta del nou vodevil... "I un dia t'assabentares que ja no eres el director, que el director ho era Josep Maria Massip. Havien prescindit de tu sense cap explicació. T'havien tret sense la més elemental polidesa: com a un Rué qualsevol. El procediment et semblà inelegant, brut, lleig." És tanca porta.

S'obre porta. Després de l'acte, el diàleg Companys-Capdevila és una gran escena. El periodista té l'habilitat de retratar amb el serpentejar dels ulls i de la ploma. De narrar tal com raja, polifònicament, polièdricament. És la República en directe. Com espectadors d'una obra que passa per davant nostre. Com aquella República amb els seus edificis, les seves casetes, els seus carrers, els seus individus, els seus

personatges, les seves criatures... Aquell ambient, aquella atmosfera. Com si fos un decorat. Com si entréssim per la finestra. Hi ha el llum encès. Un senyor escriu a la taula del menjador... El periodisme és el costumisme.

TERCER ACTE: UNA MICA DE FICCIÓ I UNA MICA
DE REALITAT

És inici, és el mig i és el final. Capdevila és un professional de la “resurrecció” professional. No és un supervivent, no. Ell sempre torna. Ara un altre cop sense diari, però no sense escriure. “Els lleures que et deixava el diari et feien sentir més lliure, més independent i els dedicaves a llegir els llibres que s’havien anat amuntgant a casa i que la direcció del diari no t’havia donat temps de llegir; a escriure les teves coses: la segona part de *Memòries d’un ex-jove*, que deixares inacabada; una obra de teatre, que en la primera versió duia el títol de *Segona naixença de Venus...*”, escriurà. Només cal pensar en obres com *14 d’abril, claror d’alba* (1935), *Crim de mitjanit* (1937) i *Nadal en temps de guerra* (1938): un altre èxit popular en temps difícils.

Capdevila es mou entre la ficció i la realitat. Es frega els ulls. Ho torna a fer, però sí, ja veu que la República, l’obra de la temporada, es va difuminant, el relat gloriós, popular, s’esvaeix. “Aquella alegria tan pura, tan bella dels primers dies de la República, aquella alegria d’uns republicans que no n’eren i volien ser-ne —o n’eren sense saber-ho, d’una manera instintiva— s’anava esvaint com s’esvaeix un perfum; aquella llum d’alba del 14 d’abril esdevenia penombra de cap-al-tard.” Què passava? Per què no rutllava l’obra?

Capdevila el dramaturg, l’home de teatre, creu que hi ha manca d’orientació i autoritat del Govern. On volem anar? No se sap. El guió grinyola. I els personatges? Com ho fan? Considera els polítics republicans “gent honesta, d’una absoluta bona fe”, però ni sabien, ni volien saber-ne, ni estaven capacitats per als grans canvis socials i polítics que

necessitava el país. Guió, personatges... Tot ens du a un dels grans problemes de l'obra: el dir i el no fer. "Qui més qui menys estava atacat de la perillosa mania de discursar. Qui no ho podia fer al Congrés ho feia en un centre de barriada o a les postres d'un banquet. Tot aquell devesall d'oratòria, aquella mena de xarampió, no t'hauria semblat greu si hagués anat acompanyat de l'acció. Una nació no es governa tan sols amb discursos, per bons que siguin: es governa amb lleis, amb disciplina, creant en els governants i en els governats un esperit de responsabilitat i tenint sempre present que quan hom exigeix els drets cal que els drets vagin acompanyats dels deures." La crítica del dramaturg.

Problemes de representació entre el que vol ser i el que és. Paraules a l'aire, improvisació, ficcions, promeses, demagògies, falsedats, febleses, lleugereses... Xocs entre ficció i realitat. Els "nous homes" xoquen amb la voluntat, l'honradesa, la intel·ligència dels bons homes republicans. Hi ha batalla interpretativa. Hi ha combat de diàlegs. Hi ha guerra simbòlica. Capdevila s'olora el final tràgic. "Tot allò et desplaïa, t'entristia, fins i tot t'averkonyia, talment com si fossis tu el culpable". El periodista no vol admetre-ho. No vol resignar-se. No vol claudicar. Enrabiad, es pregunta "què se n'havia fet de l'alegria del 14 d'abril? On eren els republicans del 14 d'abril?". Enrabiad perquè els "enemics de la República existien... Per ells, la República era la nit. I la nit no s'ha fet per dormir". Cal llum. I Capdevila, afuat, mou la tramoia i encén els focus cap un punt de l'escenari...

Tots aquells aldarulls, aquells atemptats, aquells atracaments, aquella agror, aquella rancúnia, aquella violència inconscient o premeditada afeblien la República, l'enlletgien, la desacreditaven i sols afavorien als enemics de la República. Sense voler-ho, sense pensar-s'ho, els extremistes de l'esquerra responen a l'agressió de la dreta més o menys feixistoide col·laboraven amb els de dreta: la FAI —sense pensar-s'ho, sense voler-ho— col·laborarà amb el doctor Albiñana adop-

tant, si no *de jure de facto*, com el doctor Albiñana, la dialèctica de les pistoles, llei de la jungla. Oblidant que quan la democràcia no és una fal·làcia i tapabruts de cal dra-
paire les divergències del pensar i el sentir entre persones
civilitzades les dirimeix la paraula i no la pistola. El poble
obrer tenia el dret de demanar als doctors de la República
un xic més d'energia i responsabilitat. Però tenia el deure
de fer-ho amb més civilitat.

Una obra, uns personatges, atrapats entre la ficció
i la realitat. Costa de separar, de distingir, de veure. És
cert. Mateix vestuari, mateixos diàlegs... Paradigmàtica
d'aquell estat de ficció-realitat, és una de les grans obres
polièdriques de la República: els Fets d'Octubre de 1934.
El president de la Generalitat, Lluís Companys, surt al bal-
có de Palau i recita el monòleg:

Catalans! Les forces monàrquiques i feixistes que d'un
temps ençà pretenien traïr la República han aconseguit el
seu objectiu i han assaltat el Poder. En aquesta hora solem-
ne, en nom del Poble i del Parlament, el Govern que pre-
sideixo assumeix totes les facultats del Poder a Catalunya,
proclamo l'Estat Català de la República Federal Espanyo-
la, i en restablir i fortificar la relació amb els dirigents de
la protesta general contra el feixisme els invita a establir
a Catalunya el Govern Provisional de la República, que
trobarà en el nostre poble català el més generós impuls de
fraternitat en el comú anhel d'edificar una República Fe-
deral lliure i magnífica. Catalans! L'hora és greu i gloriosa.
L'esperit del president Macià, restaurador de la Generali-
tat, ens acompanya. Cadascú al seu lloc i Catalunya i la
República al cor de tots. Visca Catalunya! Visca la Repú-
blica! Visca la llibertat!

Obra breu però d'una intensitat i un *tempo* dramàtics
inaudits. L'eco l'eleva a clàssic. A l'espectador-intèrpret
Capdevila, de seguida, la peça li provoca "el corc desmo-
ralitzador del però, del dubte". Com garratibat a la butaca
viu atrapat amb el neguit. S'aixeca. Es mou entre un casal

d'Esquerra Republicana de Catalunya a Sarrià i els passejos llampec, fortuïts, per diverses zones de Barcelona. Res més. Espectador i figurant. El relat de Capdevila és dels més transparents, surrealistes per realistes i desconeguts sobre els Fets d'Octubre. Vistos des del pla general, no del primer pla. Visió *cinemascope* i pla picat. Visió de fil d'horitzó. De quan es veu la cortina de fum i no saps si comença o acaba l'obra.

Des del pati de butaques la ràdio no parava de repetir “el discurs de Companys. I música: *Els Segadors*, sardanes, *Cançó d'amor i de guerra*. ¡Que trista i amarga et semblava la *Cançó d'amor i de guerra* d'aquella nit del 6 d'octubre!”. Increïble: sentir-se a si mateix. La seva obra. Tanta ficció i tanta realitat escanyant. I la ràdio en bucle. I la nit com una roda grinyolant: bevent cafè, conyac i fumant. Fins que va dir prou, final. Per mi s'acaba. Punt i final. I va tornar a casa caminant:

En arribar a casa hi trobares els germans. Ells i la mare estaven neguitosos.

—Què passarà?

Menties, car calia mentir.

La ficció, com de necessària és la ficció per intentar calmar la realitat. Però a la realitat-real Capdevila esperava que en qualsevol moment el detinguessin. Passades dues setmanes oníriques a Valldoreix no entenia què succeïa: no li deien res. Va anar al Govern Civil, a veure a Fèlix Roure, governador, però amic, dels dies de combat de bohèmia republicana. El diàleg és pura ficció de no-ficció:

Li contares el que havies fet. No s'ho creia —no s'ho creia ningú!— i seguia rient més que mai. Després et deia:

—Mientras yo esté aquí a ti no te toca nadie un pelo de la ropa.

Li agràies tan bones i santes intencions però volies saber si hi havia alguna denúncia contra tu.

—¿Por haberte pasado la noche tomando café y coñac? No puede haberla.

Història de la meva vida i dels meus fantasmes

La República, el periodisme, el teatre

1

Demà arriba la primavera. Arriba oficialment, perquè així està marcat al calendari. En realitat, ja fa dies que és aquí. Ens ho deien els brots que rebentaven les branques dels rosers, dels lilàs; els muguets i els lliris de Sant Antoni, les tifes dels quals eixien agosaradament de la terra on han estat colgats fins ara; els ametllers, que ací floreixen més tardans que al Rosselló mariner, vestir-se de blanc, i que aquest any no han florit perquè feia massa fred i el fred sols vol flor de gebre; els ocells, que ja són uns altres que els de l'hivern; Maurice, *eixaparrat* i un xic quasi modest, que, armat d'unes grans tisores, poda els rosers, les acàcies, els til·lers, els cirerers, les pomeres, les pereres del jardí o bé, manipulant l'aixada i el càvec, remou la terra destinada a hort i em diu, somrient:

—*Voilà le beau temps, monsieur Capdevila!*

Bell perquè varia a cada instant —plou, fa sol, pedrega una mica, fa fred, sembla que faci calor— i aquesta variació enjogassada i diríem que riallera és prometença dels bons dies que vindran.

L'hivern ha estat llarg —talment com si no s'hagués d'acabar mai més— i dur. Ha nevat molt sovint. El termòmetre marcava cinc, sis, vuit graus sota zero. A baix al jardí, l'aigua de l'estany s'havia glaçat i la mare de Mau-

rice, que sembla una bruixa i parla amb una veu aguda d'espiguet, l'havia de trencar cada matí a cops de destrall perquè els gossos poguessin beure. Hi havia un cel de color de cendra, un cel de penitència, ratllat pel vol lent dels corbs; un cel que em recloïa a casa, vora del foc, amb un *plaid* per a abrigar les cames i, damunt la taula, plena de llibres i papers, una copa i l'ampolla d'un vell Calvados d'un vell mare de Bourgogne.

Arribava *madame* Pellissier, que ve tres dies a la setmana. Madame Pellissier és la dona de fer feines, la *femme de ménage*, car no som prou rics per a tenir serventa. Madame Pellissier és, naturalment, més pobra que nosaltres —si no ho fos no aniria per les cases a fer feines— i viu en un piset miserable d'un carrer del vell Poitiers, d'un carrer que, amb les aigües residuals —Poitiers és una ciutat sense clavegueres, tan bruta com quan l'any 1429 la visità Joana d'Arc—, es glaça de banda a banda i on el transit és difícil àdhuc per als autos. Madame Pellissier no té auto, naturalment, ni diners per pagar un taxi, que, per a venir d'on ella viu fins on visc jo, als afores de la ciutat, li costaria tres-cents francs. Madame Pellissier, que ja és vella i mereixedora d'una velle-sa més reposada, ve a peu. Mal calçada i mal vestida amb robes d'abric insuficient, *madame* Pellissier, aquest hivern passat, arribava a casa lívida, amb el nas vermell del fred, amb les mans balbes de fred. I jo l'acollia escridassant-la:

—On va amb aquest temps, amb aquest fred, amb aquest-neu, amb aquests carrers fastigosos i plens de glaç?

Madame Pellissier deia tímidament:

—És que em tocava venir avui.

—Doncs no havia de venir. Quan faci aquest fred no vull que vingui. Vull que es quedi a casa.

I veient la cara trista que posava, afegies:

—Però no s'amoïni que li pagaran les hores com si hagués vingut.

Protestava *madame* Pellissier, no diré ofesa però sí humiliada. I jo, per a esvair el que en les meves paraules podia

haver-li semblat humiliant o bé ofensiu —el desig de fer una mica de bé pot ofendre al qui sols està acostumat a topar amb la grolleria o la indiferència—, deia:

—Ho ha d'acceptar. És un favor que li demano. Montserrat, la meva muller, posava a taula un bol de cafè amb llet ben calenta, la mantega, les *biscottes*.

—Apa, prengui's això, *madame* Pellissier, que li farà passar el fred.

Era una caritat? Potser sí. La caritat és immoral i cal lluitar per un món millor en el qual no hi hagi pobres massa pobres ni rics massa rics i tothom pugui viure amb dignitat? Potser sí, i aquest ideal et sembla molt lloable. Però mentre sols sigui un ideal no deixem que hi hagi qui pateix fred i gana i sempre que puguem donem “un bocí de caritat”, com deia mossèn Verdaguer, als qui són més pobres que nosaltres i no poden esperar el reialme de la justícia. Fem-ho no per esperança de premi: fem-ho per pròpia estimació. Recordem el vers de Bercccio: “Amigos, la almoïna nunca la oblideres”. I donem-la d'una manera delicada perquè no sembli almoïna. La pobra dona, els primers dies de semblant acolliment, em mirava estranyada i àdhuc un xic esporuguida. Ara ja no. Ara comprèn el perquè dels crits i els acull amb un somriure, talment com si me'ls regraciés.

Demà arribarà la primavera. Ens ho innova el calendari. No cal, però, ser massa esclau del calendari. Som nosaltres els qui, contra el calendari, ens hem de crear la primavera. Malgrat que la neu emblanquini les ciutats i els camps, malgrat que la gent es vesteixi les robes d'hivern i faci de bon estar a la vora del foc, cal —forçosament— que l'home servi al cor un xic de caliu i la claror de la primavera. L'home ha de ser creador de primaveres.

Crear la primavera és saber la llarga nit de l'hivern, quan tot el nostre entorn és un negre avenc; és saber esperar sense deixar-se desmoralitzar pels que ja no esperen; és no saber ni voler oblidar les primaveres passades i fer d'elles una primavera present; és saber restar dempeus quan tants

26 *Lluís Capdevila*

altres cauen; és saber dir “no!” a l’adversitat; és saber riure malgrat que sigui a contracor; és saber donar una lliçó d’energia àdhuc quan la nostra energia sigui més pobreta cosa; és saber donar un bol de cafè amb llet ben calent Pellissier. Car per a poder embellir la vida moral, que és la que primordialment compta, perquè tingui —àdhuc en l’hivern més fred— la llum i el caliu d’un raig de sol de primavera, sols ens cal fer aquesta cosa tan simple, tan fàcil, tan senzilla: donar un bol de cafè amb llet a la *madame* Pellissier.

Aquesta és la primavera que tu i jo, contra tots els calendaris, hem sabut guanyar. Aquesta és la primavera que ningú no ens podrà prendre.

I

Antoni López, que havia deixat el pis del carrer d’Escudellers per massa gran i se n’havia anat a viure a la Bonanova, feia dos o tres dies que no venia a la botiga. Perquè *don* Antonio no vingués a la botiga calia un motiu molt important.

—Està malalt —et digué Àngel.

—Què té?

—Sucre.

De moment no compregueres.

—Què vol dir?

—Diabetis.

—Si semblava que estigués tan bo! —deies.

—No havia vist, d’un quant temps ençà, com caminava? A poc a poc, talment com si li fos molt dolorós posar els peus a terra.

—Sempre l’he vist caminar igual.

Era veritat. De molt abans d’entrar a la casa per a dirigir *L’Esquella* —a fer-la, deia ell— havies vist Antoni López caminar lentament, feixugament, torçada un xic la part superior del cos. Idèntica manera de caminar tenien “el gran”, o sigui Antoni López Llausàs, de la Catalònia, i Rafael.

